COMMUNICATION VERSUS COMMUNION INTO THE LYRICAL SACRED POETRY

Mina-Maria Rusu
Assoc. Prof., PhD., Apollonia University of Iaşi

Abstract:Contemporary man is marked by the moral crisis of the era, the feeling of alienation and loneliness defining his existence. Communication acquires new valences and is compelling to communion. In the historical context of the age, the state of religiosity stimulates the process of creation and, equally, the process of receiving the literature. Thus, the lyric of the sacred becomes the place where the modern man finds himself as a part of the process of poetic communication, stimulating his experiences and redefining his identity.

Keywords: communication, communion, religiosity, sacrament, profane, lyrical

Înainte de anul 1989, poezia de inspirație religioasă făcea obiectul cenzurii, iar bibliografia critică în domeniu era destul de slab reprezentată. Imediat după acest moment istoric, textele cenzurate au fost publicate sau republicate în varianta integrală, atrăgând atenția asupra unei teme care s-a născut ca expresie a sentimentului religiozității. Din perspectivă socioculturală și psihologică, acest sentiment execerbat de criza morală din perioada interbelică a fost un adevărat catalizator al apariției, în peisajul literar al vremii, a liricii cu reverberații sacre. Am pornit de la premisa că relația dintre textul religios şi textul poetic de inspirație sacră deschide perspectiva reconceptualizării termenului de *comunicare* în zona limbajului poetic și determină revizuirea statutului poetului în plan social, deschizând astfel o nouă perspectivă de înțelegere a fenomenului pe care l-a produs fascinația sacrului în conștiința ființei umane.

Religiozitatea se ridică deasupra manifestărilor mistice, fiind o expresie a căutării, de către ființa umană, a zonei rafinate, spirituale a existenței, producând re-configurarea esențială a relației dintre om și cuvântul edificator. Consideram starea de religiozitate ca o manifestare a substantivului de origine verbală f*ire*, în accepțiunea dată de Constantin Noica[1], astfel încât aceasta devine complementară sentimentului de *comuniune*, în care *monologul* se transformă, deseori, într-un dialog imaginar cu o forță supraumană, trecând prin experiența solilocviului și dobândindește, în final, virtuți modelatoare. În esență, este vorba despre un proces de laicizare a relației dintre Creator și creatura învestită cu prerogative divine, ca urmare a Facerii, care, ridicându-se deasupra canonului, se convertește într-un arhetip liric.

Am corelat termenii *religie* și *religiozitate* cu experiența umană, din punct de vedere ontologic și cultural, asociindu-le, în ordine, termenii *sacru* și *divin*, ca manifestări ale *raționalului*, respectiv ale *iraționalului*. Liricul, ca exteriorizare a trăirilor umane, se poziționează între *sacru* (rațional) și *divin* (irațional), înclinând de o parte sau de cealaltă, în funcție de personalitatea creatorului de poezie.

[1] Cf. Noica, Constantin, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, ediția princeps, Editura Eminescu, 1987

BDD-A28642 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:11 UTC)

Scrisă sub semnul religiozității, poezia are la origine, ca și rugăciunea, un sentiment înalt modelator, locuind abisurile sufletești ale ființei umane; acest fapt a determinat ca literatura încadrată în această zonă tematică să fie interzisă, în perioada comunistă, de o cenzură dominată de teama efectului culturii asupra rafinării sentimentelor omenescului din ființa noastră și implict asupra cunoașterii profunde. Argumentele care au contribuit semnificativ la configurarea demersului de analiză a epocii și a relației dintre literatură și istorie și-au avut sorgintea în constatarea faptului că mileniul spre care ne îndreptam atunci și în care trăim istoric astăzi este o epocă de o factură simbolică particulară, replică adaptată a crizei de cunoaștere care a marcat fiecare început de secol cultural, social și istoric de-a lungul dezvoltării literaturii noastre originale. Am luat în calcul zorile literaturii, poziționate, fără echivoc, în perioada cronicarilor, a căror muncă de consemnare a evenimentului istoric a fost înnobilată de talentul literar al unora dintre ei (Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce), care au presărat cu secvențe literare scrierile memorialistice, contribuind astfel la corelarea evenimențialului cu afectivul, astfel încât personalitățile istorice prezentate să poată deveni, în timp, personaje literare, modele comportamentale, repere morale și culturale semnificative pentru modelarea mentalului colectiv. Mai mult, poezia a fost marcată de opera lui Dosoftei, care, prin formația sa, a descătușat limbajul religios de canonul care limita receptarea, ducându-l în zona în care, progresiv, se va dezvolta într-un cod poetic, metaforic, deschis și adânc, capabil să ordoneze zona sentimentală adâncă a sufletului omenesc. Poezia născută din sentimentul religiozității se poziționează în zona rezistenței în fața agresiunilor istoriei.

*

* *

Resorturile limbajului artistic au condus la *o retematizare a cuvântului în scopul validării formulei metaforice a lumii în textul liric din perioada interbelică.* O premisă de la care am pornit în acest demers a fost faptul că *logosul* are virtuți edificatoare, asociat cultural cu umanizarea ființei, lumea însăși fiind un produs al Creației. Spre exemplu, Nichifor Crainic se poziționează mai curând în sfera divinului și a iraționalului, viziunea lirică asupra lumii fiind construită în zona imnică, a relației de dependență a omului cu Dumnezeu. La Arghezi, trăirile se coagulează în zona sacrului, a raționalului, poezia în sine fiind o formă de purificare, de înnobilare a omului profan, ale cărui virtuți edificatoare au puterea de a descoperi și amplifica secvența sacră din cotidianul profan. Din perspectiva acestei viziuni, sacrul este, la Arghezi, un artefact, în vreme ce la Crainic aparține acelui dat divin de la Facerea Lumii, poetului revenindu-i doar misiunea de a-l activa. În fapt, poezia lui Crainic raportează lumea la divinitatea intangibilă, la un model divin, care creează omului sentimentul neputinței de a-l atinge și, în consecință, îl obligă la a-l venera fără rezerve. Arghezi se revoltă, caută divinitatea, o apostrofează, apoi își asumă prerogativele divine în actul creației. Sub semnul limbajului, omul devine ființă purtătoare de sens ontologic. În lirică, descoperim o lume concretă, reală, dată și alta transfigurată, decantată în sensuri adânci, implicite, ale cuvântului derivat din sentimentul sacrului. Această abordare a relației dintre *om*, *cuvânt*și *sentimentul sacrului* s-a fundamentat pe ideea că logosul își exercită prerogativele edificatoare asupra ființei umane, fiind un exercițiu reușit de rafinare a realității mundane, în toată complexitatea ei. În fapt, imediat după integrarea României în zona de normalitate postrevoluționară, poezia religiozității este reconsiderată, creând un spațiu cultural în care lctorul își exercită libertatea de receptare, salvându-se astfel din fața agresiunilor socioistorice ale mileniului III. Acest tip de poezie permite cercetări în domeniul poeticii și stilisticii cu o migrare controlată din spațiul disciplinar, al literaturii, în unul interdisciplinar, configurat de comunicare. Literatura este, iată, o formă de comunicare despre

BDD-A28642 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:11 UTC)

lume. Lăsată într-un con de umbră în ultima vreme, literatura populară, iese din cronologie, poziționându-se într-un timp mitic, etern și punând astfel liricul în ipostaza unei forme condensate de trăiri exprimate în circumstanțe de viață diverse. Aici, am găsit locul de întâlnire a stării de religiozitate cu actul creației, ca un ritual inițiatic în care comunicarea se țese din dialogul omului cu divinitatea.

În fapt, ființa umană are nevoie atât de exprimarea preplinului sufletesc din momente aurorale din existența sa, cât și de oglinda artei cuvântului, în care, terapeutic, omul comun, neînzestrat cu virtuți creatoare, se privește, regăsindu-se. În astfel de situații, contactul cu literatura poate fi o revelație, un moment de primenire spirituală, de redefinire a ființei, prin raportarea la un ideal neprihănit de latura comună a existenței. Astfel, limbajul poetic se poziționează, ca importanță pentru purificarea sufletului omenesc, ca un gest ritualic venit din zona religiosului și convertit în metaforă. Treptat, în lirică, canonicul s-a flexibilizat, oferind cititorului o sursă modelatoare, din perspectiva receptării poeziei.

*

* *

Perioada interbelică a fost marcată de conștiința umană amprentată de fascinația sacrului, realitate culturală care a confirmat că lirica de inspirație religioasă are virtuți terapeutice în relație cu sufletul omului modern, agresat de o societate pragmatică, tulburată de evenimente majore care au marcat lumea contemporană. Peisajul socio-uman din viziunea lui Spengler[2], se regăsește ciclic în configurația generală a crizei de la începutul mileniului în care ne aflăm. Omul modern și condiția sa umană erau alterate de efectul civilizației care atentase substanțial la zona de cultură a omenirii, până la mutarea arhetipului într-un con de umbră, fapt care astăzi se cuantifică în efectele negative ale globalizării culturale. Alterarea i*dentității colective* se reflectă în modelul postmodern al *identității individuale*, hibridând secvențe din arhetipului cultural în care s-a născut individul, cu miturile moderne generate de noul algoritm existențial. *Omul alienat* revine ca un leit motiv în zona ontologicului, iar în acest context social, creațiile literare își asumă virtuți terapeutice, oferind acestuia șansa reintegrării în zona identitară.

În lirica interbelică, pusă în relație cu profilul epocii (războiul, degradarea ființei umane, starea de criză), apar două elemente definitorii: *poezia predominant canonică*, scrisă de monahi și monahii, surclasată de *poezia necanonică*, a unor autori care au transformat procesul de creație într-un spațiu în care, prin suferința asumată a omului modern, ființa să se poată primeni, înnobila, prin religiozitate, într-un demers conștient de redefinire a identității. Astfel, diminuarea crizei identitare devenea prioritară, integrându-se într-un proces în care s-au implicat marii poeți ai vremii, oferind consumatorului de literatură un remediu cultural, afectiv, pentru starea de criză care agresa mereu ființa umană și sprijinind-o deopotrivă în demersul de a se regăsi și de a se raporta la modelul suprauman, nealterat de timp, *divinitatea*. Poezia de inspirație sacră oferă astfel șansa cititorului de a contribui la construirea sensului discursului liric, astfel încât să susțină autonomia de receptare a mesajului, din perspectiva creaturii care exercită prerogativele divine, reeditând mitul creației (re-Facerea Lumii, prin cuvântul poetic).

O altă sursă de valorificat s-a desprins din perspectiva cititorului de literatură – omul modern – de a re-mitiza spațiul în care trăiește, având ca referențial imaginea fabuloasă a raiului originar. În decursul procesului, ființa umană suferă ea însăși o transformare, asumându-și o nouă condiție. În acest sens, Nichifor Crainic vorbește despre îndumnezeirea omului, iar Ion Minulescu chiar descrie poetic această metamorfoză a omului (*Drum crucial*). În același context

[2] Cf. Oswald Spengler, *Declinul Occidentului*, editura Beladi, 1996

BDD-A28642 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:11 UTC)

de criză din epoca interbelică, omul conștientizează statutul său biologic, perisabil, antrenându-se într-un proces laborios de anihilare a acestei tare venite ca urmare a păcatului originar și a izgonirii din rai, precum și a cunoașterii, prin refugierea în zona spirituală, înaltă, capabilă de a se sustrage agresiunilor epocii sau, mai curând, înnobilată de suferințele pricinuite de aceastea. Lirica interbelică prilejuiește lectorului contactul cu o lume al cărei echilibru emoțional a fost alterat semnificativ de război, de agresiune, o lume vulnerabilizată și marcată de spaime cotidiene, care amenințau inclusiv existența fizică a omenirii și comunicarea, ca formă de integrarea a omului în lume.

*

* *

Contextul social nu a fost unul doar românesc, ci a vizat ideea de spațiu locuit din perioada interbelică, dar și din istoria recent a omenirii. Astfel, fuga din lume și refugierea în singurătate, ca stare, și în natură, ca spațiu, definesc omul modern. Poezia sacralității are, iată, rădăcini adânci, care țin de omenescul ființei noastre, astfel încât poeții vremii nu au exersat în sensul ancorării în zona externă spațiului național, ci l-au inserat pe acesta, poetic vorbind, în contextul mondial al celor două războaie. Prin urmare, lirica de inspirație religioasă este o creație fără frontiere, care s-a asociat condescendent, cu omul modern agresat de criza mondială în care viața și moartea luptau la scenă deschisă pentru supremația asupra valorii fundamentale – ființa umană. Literatura pune în valoare efectul modelator al cuvântului prin recontextualizare, metaforizat și angrenat într-un proces complex de re-construire a armoniei originare a lumii.

Conceptul de *comunicare*, instaurat destul de recent în zona de cercetare, cu deschideri transdisciplinare, pune în relație cuvântul semnificat, cu potențialul semnificant și semnificativ în raport cu varii contexte, care pleacă, evident din zona lingvisticii, dar vizează zona atât de sensibilă a socialului. De fapt, comunicarea oferă o formulă complexă, integratoare a omului modern în epoca trăită, valorificând sensurile adânci ale termenului. Comunicarea ca vorbire, ca dialog, ca monolog, eventual ca solilocviu, atașată unul sistem de semne mult mai complexe, din zona istoriei, a socialului, a culturalului a devenit o expresie a unei aspirații a omului modern la conviețuire, integrare în mediul social și cultural, o nostalgie după certitudinea existenței în sine.

Astfel, se impune o resemantizare a comunicării lingvistice, la nivel denotativ și conotativ, integrată în zona socioculturală, una în care se văd clar efectele cuvântului în context și ale contextului în construirea /reconstruirea armoniei sociale, prin valorificarea trăirilor, convertite în cuvântul poetic. Având aceste repere, am concluzionat că orice comunicare este o punere în comun a valorilor umane individuale și că astfel, într-un gest de pură creație, acestea recompun universul mundan astfel încât, la nivel social, să poată constitui un real antidot pentru agresiunile lumii asupra psihicului uman. În speță, toată zona evenimențialului care amenință echilibrul emoțional al omului și alterează armonia comunității, în contextul binomului *comunicare-comuniune*, ca parte a algoritmului ontologic al omului contemporan, se reflectă în poezia sacrului.

*

* *

În sensul ciclicității evenimențiale pe care istoria a probat-o, de-a lungul epocilor, acum, la începutul mileniului III, omenirea se află din nou la o răscruce, care problematizează existența cotidiană nu doar biologic, ci și afectiv. Moartea este, în contextul actual, o spaimă care perfid demolează armonia mundană și alienează omul, provocându-i reacții neașteptate în raport cu alteritatea. Cuvântul a devenit el însuși vulnerabil, prin reconfigurarea sensurilor și prin tipologia situațiilor de comunicare, care scindează universul mundan, în două variante distincte de

BDD-A28642 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:11 UTC)

manifestare: *lumea reală* și *lumea virtuală.* Se vorbește din ce în ce mai mult despre vulnerabilitatea individului uman care alege lumea virtuală ca mediu de comunicare, fapt care sărăcește semnificativ virtuțile modelatoare ale cuvântului și conduce la o excludere a omului din real. Omului contemporan, izgonit din starea de confort social, îi este străină alternativa unui confort cultural, într-o societate pragmatică, extrem de profană și de alienată. Literatura, ca depozitar al virtuților modelatoare ale cuvântului, este ignorată, învinsă de o lume de sensuri concrete și trecătoare, materiale, prin excelență. Consider că întoarcerea la poezie ar fi o soluție terapeutică pentru omul modern, a cărei aplicare ar putea să producă remodelarea ființei umane, în sensul raportării acesteia la complexitatea originară a prerogativelor divine acordate strămoșului Adam (să stăpânească lumea și să numească lucrurile), proces finalizându-se astfel printr-o așteptată și necesară reconectare a ființei la lumea reală, vie. Refugiul în lirica de inspirație sacră devine astfel o nevoie vitală capabilă să apere condiția umană în contextul contemporan al unui mileniu decadent cultural, însă strălucit, captivant, ca civilizație. Gestul de întoarcere la poezie este unul similar, ca efect, cu acela al imersiunii în trecutul arhetipal în care omenirea și-a construit vocația culturală. Părtaș la re-crearea lumii prin cuvânt, omul ar putea deveni coautorul propriului destin, al identității sale, în dinamica istoriei. În fapt, sindromul mileniului III se reflectă într-o dramatică criză a lecturii, derivată din criza morală a omului modern. O reîntoarcere la cuvântul poetic, conștientizându-i virtuțile sacre, modelatoare, ar fi un semn al reumanizării ființei în spațiul cultural.

BIBLIOGRAPHY

Noica, Constantin, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, ediția princeps, Editura Eminescu, 1987

Oswald Spengler, Declinul Occidentului, editura Beladi, 1996

BDD-A28642 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:11 UTC)